

Jiřina Šiklová: Když na něco mám kapacitu, tak to udělám

To, co Jiřina Šiklová vykonala a prožila, by naplnilo několik životů. Pašování normalizačním režimem zakázané literatury z exilu, pobyt ve vězení, rychlá a účinná pomoc blízkým i vzdáleným, kterým se přihodila nějaká újma, to není obvyklá charakteristika akademičky se zásadním přínosem pro několik odborných pracovišť a disciplín. Jiřina na to vše kapacitu měla a my ji teď připomínáme i jako zakladatelku katedry sociální práce.

Vystudovala filozofii a historii, ale začala se věnovat sociologii: v roce 1964 spoluzaložila katedru sociologie na Filozofické fakultě UK. Říkala, že ji vždy více zajímala fakta než metafyzika. Za krátkou akademickou kariéru koncem šedesátých let publikovala úctyhodné množství textů a překladů z oblasti sociologie mládeže. V období normalizace, po vyloučení z fakulty, pracovala na geriatrici. Ztráta kariéry a péče o těžce nemocné či umírající staré pacienty by leccakého humanitního vědce naplnila beznadějí; pro Jiřinu Šiklovou to byl podnět ke studiu a rozvoji sociální gerontologie a paliativní péče.

Po rehabilitaci v roce 1990 byla Jiřina Šiklová přizvána k obnovení katedry sociologie. Rozhodla se ale (opět) pro nový obor. Spolu s právníkem Igorem Tomešem a psychologem Pavlem Hartlem založila na Filozofické fakultě katedru sociální práce, první pracoviště tohoto typu v Československu, které následujících 10 let vedla.¹ Zkušenosti pro konstituování nového oboru Jiřina získala dlouhodobými pobyty v Nizozemsku, Švédsku, Rakousku či USA. Využila tak originálně (a pro ni zcela typicky) finanční prostředky, které dostala na roční „zotavovací“ pobyt v Nizozemsku od tamějších podporovatelů Charty 77. Ještě po letech bylo z jejího vyprávění zjevné, jak ji představa ročního odpočinku vyděsila.

Mezi první úkoly nového pracoviště patřilo vypracování vzdělávacích standardů v sociální práci; spolupracovníci, které Jiřina pro katedru získala, napsali kvalitní učební texty a základní monografie oboru, založili nové specializace, jako je sociální práce v trestní justici, stojící u zrodu probační a mediační služby, sociální práce s lidmi s dlouhodobým duševním onemocněním nebo oblast náhradní rodinné péče, a především vchovali mnoho vynikajících odborníků působících ve státní správě i v nestátních organizacích.

Jiřina ráda a dobře učila a mnohé studentky a studenti zůstali součástí jejich přátelských a nápomocných sítí. Když bylo něco třeba, tak je propojovala a aktivizovala a jinak průběžně zásobovala tipy na zajímavou literaturu, osobnosti,

¹ Pracoviště bylo zprvu samostatným oddělením katedry výchovy a vzdělávání dospělých s vlastním studijním programem pro vzdělávání sociálních pracovníků a od školního roku 1992/1993 pak samostatnou katedrou.

rozhovory či události. V průzkumu absolventů sociální práce byla Jiřina Šiklová výrazně nejčastěji jmenována jako osobnost, která je v průběhu studia ovlivnila. A dlužno dodat, že se to netýká jen studentů. Byla pro nás vzorem. V tom, že se nezabývala problémy, ale jejich řešením. Že když bylo potřeba něco udělat, pustila se do toho.

Byla vlastně stále na cestě – přicházela do výuky z rozhlasu, kde právě poskytl rozhovor, a pak mířila na velvyslanectví pronést projev, na nádraží, protože ji pozvali do odlehlé místní knihovny, nebo na letiště, aby navštívila nemocného kamaráda v Londýně. Psala studentům posudky, přímluvné dopisy do zahraničí, křtila jejich knihy, pořádala přátelská setkání. Publikovala v zahraničních odborných časopisech, byla autorkou čtivých popularizačních knih.

Ve výuce se neoháněla prázdnými proklamacemi. Předkládala studentům fakta, která jim pomohla překonat zjednodušený pohled: v předmětu o národnostních menšinách předložila studentům kopie starých map našeho území s heterogenním tehdejším obyvatelstvem, v sociální gerontologii vyvracela iluze o postavení starších lidí v dobách minulých. Neustále četla a málo chápala studenty (natož kolegy), kteří nepřečtou ani jednu jedinou odbornou publikaci za týden. Její sopečný temperament často vzkypěl – nesnášela fráze, formality a fazejství. Byla úžasně vtipná. Zaměřená na ostatní, ne na sebe. Výjimečné bylo její pozitivní nastavení. Jednou se na katedrovém večírku vyjádřila v tom smyslu, že měla to štěstí, že nikdy nenarazila na opravdu zlého člověka. Divili jsme se. Byla ve vězení, vyrazili jí tam zub, zažila tolik propadů.

To, že měla štěstí, jsme od ní slyšeli vícekrát. Byla vděčná a spokojená s tím, co udělala, že založila nové obory – sociální práci a genderová studia –, které se dále rozvíjejí, že se genderové otázky staly běžnou součástí veřejné debaty.

Milá Jiřino, tvá kapacita dělat věci, které mají smysl, byla mimořádná a je nenahraditelná. Máš ale tolik studentů, přátel, čtenářů, které jsi ovlivnila a posílila a kteří budou podle svých sil pokračovat v tvém konání a tvých postojích. A jednou je zas oni předají dál.

Jsme vděčné, že naše profesní a osobní životy se potkaly.

Eva Dragomirecká (katedra sociální práce, 2010 až dosud)

Helena Válková (katedra sociální práce, 1991–2020)

Pavla Kodymová (katedra sociální práce, 1994 až dosud)